

Nr 273.

Av herr **Johanson** i Hörninge **m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 177, angående försäljning av kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.*

Frågan om dispositionen av Kungsladugården Borgholm nr 1—6 jämte lägenheten Borgholm nr 7 i Repplinge socken av Kalmar län efter den 14 mars 1923, då nu gällande arrendeavtal utgår, har under de senare åren varit föremål för livligt intresse från ortsbefolkningens och ortsmyndigheternas sida. Man hade hoppats, att frågans lösning skulle ske på sådant sätt, att en del betydelsefulla önskemål, som särskilt på sista tiden uppstått med allt större styrka, skulle bliva i största möjliga omfattning tillgodosedda. Kungl. Maj:ts i ärendet avlåtna proposition nr 177, 1:o, innebär emellertid en besvikelse för dem, som arbeta på utvecklingen av Ölands näringsliv, vilken lamslagits genom en förödande emigration. Dess följder äro alltjämt synnerligen svårartade. Vad man syftar till är att söka bereda utkomst-möjligheter för öns befolkning men även att lämna jordhungeriga från andra landsändar tillfälle att förskaffa sig egna hem.

Dessa särskilt i våra dagar synnerligen beaktansvärda synpunkter hava endast helt obetydligt tillvunnit sig Kungl. Maj:ts intresse. Ty den kungl. propositionen innefattar allenast upplåtande från ifrågavarande kronoegendom av tre lägenheter till egna hem, varjämte förslag framställes om försäljning av två olika områden till Hennes Maj:t Drottningen. Alla övriga i samband med egendomens förändrade disposition av myndigheter och enskilda framställda förslag hava utan någon som helst motivering av Kungl. Maj:t lämnats utan avseende.

En av de viktigaste orsakerna till emigrationen från Öland är svårigheten att där förvärva jord till egna hem. Att öka brukningsdelarnas antal torde i regel icke kunna ifrågakomma, och de i allmänhet redan nu allt för mycket uppdelade hemmanen kunna icke lämpligen styckas i flera brukningsdelar. Stora svårigheter äro förenade med anskaffandet av jord åt dem, som önska ägna sig åt jordbruk. Vanligtvis övertager äldste sonen faderns gård och då denna, såsom nyss erinrats, i regel är så liten, att den ej tål vidare styckning, återstår för de övriga sönerna, vilka i allmänhet ej vilja tjäna hos brodern, ej annat än att annorstädes söka sin utkomst. Samma är förhållandet med jordbruksarbetare, för vilka det alltjämt är uteslutet att få köpa en jordbit för rimligt pris.

Under sådana förhållanden måste andra utvägar sökas för att bereda möjlighet för de jordhungliga att förvärva egna hem. Man har då kommit på den tanken, att en eller annan av statens på Öland belägna jordbruksdomäner borde efter verkställd styckning upplåtas till egnahemslägenheter. Till följd av sitt gynnsamma läge med goda avsättningsmöjligheter lämpar sig Borgholms Kungsladugård synnerligen väl för dylik styckning, därvid dock bör tillses, att varje lott erhåller en för ändamålet tillräckligt stor areal, motsvarande storleken å ölandsböndernas mindre hemman.

Då givetvis endast den för egna hem tjänliga delen av den vidsträckta egendomen bör därtill användas, anse vi, att återstående delen bör disponeras för en del andra nyttiga ändamål. Å Kungsladugården finnes för närvarande ett antal torpare, som under årtal för ringa ersättning arbetat å egendomen. Det är naturligtvis ej annat än rätt och billigt, att man tänker på dessa och hjälper dem till en tryggad framtid. Genom att bereda dessa möjlighet till förvärv av den egna täppan, skulle de vinna en mera oberoende ställning. Så långt möjligt synas därför ifrågavarande torpares framställningar böra bifallas och egnahemsintresset likaledes tillgodoses åtminstone i den omfattning, som uppskattningsmännen och domänstyrelsen föreslagit.

Vi skulle också velat, att möjlighet till friköpande beretts innehavaren av lägenheten nr 7, den s. k. Kungsträdgården, så mycket mer som lägenheten under 46 år innehafts av samma familj, söner efter far, men då de hörda myndigheterna för närvarande avstyrkt detta, anse vi oss ej för tillfället böra framställa yrkande på försäljning av berörda lägenhet.

Vi hålla alltså före, att i enlighet med gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från kronoegendomar måtte försäljas dels de med Litt. A, B, C och D å den i propositionen åberopande kartan betecknade lotterna, dels ock lägenheterna Nybygget, Johannesberg, Hemmet, Dammen

och Bergdala. Vi hava ej heller något att erinra mot förslaget om försäljning till Hennes Maj:t Drottningen av de två områden, som i propositionen omförmäles. Även om Kungsgården förminskas dels med nyssberörda områden, som av oss föreslås till försäljning, dels ock med de områden, som avses för Ölands kulturminnesförening och till nationalpark, varom närmare här nedan, återstår till huvudgården ett tillräckligt stort område att utarrenderas på sätt hittills ägt rum. De av oss till försäljning avsedda obebbyggda lotterna äro jämförelsevis avlägset belägna från huvudgården, varför det visat sig medföra svårighet att bruka dessa tillsammans med huvudgården. Även ur denna synpunkt är försäljningen väl motiverad.

Såsom ovan antytts hava de framställningar som med anledning av arrendeuppskattningen ingivits från hemmansägare i Borgehage by om tillgång till betesmark från egendomen, från Ölands kulturminnesförening om upplåtelse av nyttjanderätt till den s. k. Kaffetorpsstugan med tillhörande område om tillhopa 2,62 hektar samt från Svenska naturskyddsföreningen om avsättning till nationalpark av den med huvudsakligen ek och alm beväxta bergslutningen omkring Borgholms slottsruin icke av Kungl. Maj:t underställts riksdagens prövning, ehuru dessa framställningar på grund av sitt intima sammanhang med övriga frågor såväl ur praktisk som formell synpunkt bort samtidigt hänskjutas till riksdagens bedömande.

Syftet med Borgehage byamäns framställning är i hög grad behjärtansvärt, då Borgehage bys betesmarker äro för sitt ändamål alldeles otillräckliga. Saken kunde lämpligen ordnas på sätt länsstyrelsen i Kalmar län ifrågasätter eller att vid Kungsgårdens förnyade utarrendering byamännen i blivande arrendekontraktet uttryckligen tillförsäkras företrädesrätt till bete å det Kungsgården tillhöriga »Allvaret» mot skälig gottgörelse.

Ölands kulturminnesförenings framställning synes oss vara värd understöd från statsmakternas sida. Dess framställning avser endast, att åt föreningen måtte på särskilt arrende upplåtas ett å B. Rydbeck's karta upptaget område om 2,62 hektar på viss tid för varje gång, sammanfallande med arrendetiden för Kungsgården. Denna framställning har tillstyrkts av länsstyrelsen, domänstyrelsen, jägmästaren, överjägmästaren och domänintendenten eller alla i ärendet hörda myndigheter. Enligt vad vi inhämtat har föreningen inriktat sig på att tillvarataga mindre stugor av ålderdomlig och mera säregen typ samt förse dessa med de husgeråd och andra föremål, som belysa forna tiders levnadssätt och vanor, och därmed lämna material för undervisningen i hembygds-kunskap. Genom att från den sista arrendatorn av Kungsgården inköpa den å dess mark belägna s. k. Kaffetorpsstugan,

som iståndsatts genom föreningens försorg, samt invid nämnda byggnad uppföra en ny stuga har början gjorts till förverkligandet av antydda program. Härför erfordras dock, att det område, där stugan är belägen och till vilket föreningen på grund av avtal med nyssnämnda arrendator har nyttjanderätt till den 14 mars 1923, ävensom behöflig angränsande mark kommer i föreningens besittning. Till stöd för sin tillstyrkan anförde vederbörande jägmästare, att ifrågavarande område syntes vara synnerligen lämpligt och väl beläget för avsedda ändamålet samt att något hinder för upplåtelsen ej torde förefinnas.

Av stor betydelse synes det även vara, att frågan om avsättande av visst område av skogen kring Borgholms slottsruin såsom nationalpark kommer till avgörande före den nuvarande arrendetidens utgång.

Frågan väcktes av Svenska naturskyddsföreningen, som i september 1918 gjorde framställning hos jordbruksdepartementet om avskiljande för nämnda ändamål av ett c:a 69 hektar stort område av den Borgholms Kungsgård tillhörande skogen och stranden norr och nordväst om slottsruinen. Denna framställning tillstyrktes på det varmaste dels av länsstyrelsen i Kalmar län, dels av Vetenskapsakademien, varjämte även Skogssällskapet i Göteborg uttalade sig för saken. Domänstyrelsen, som till en början avstyrkte framställningen, har i förnyat yttrande förklarat sig icke hava något emot att till nationalpark avsattes ett område om högst 30 hektar av ifrågavarande skogsmarks södra intill Kalmarsund och Solliden belägna del. Detta modifierade förslag har sedermera även biträtts av länsstyrelsen och Vetenskapsakademien.

Det gäller skyddandet av ett område, vars utomordentliga skönhetsvärde och stora ideella betydelse icke blott för Borgholms stad och Öland utan för hela Sverige knappast kunna överskattas och som dessutom inom sig hyser ovanligt rikt utbildade naturtyper av ett slag, som numera börjar bli mycket sällsynt i vårt land och som på grund härav även ur rent vetenskaplig synpunkt synes i hög grad förtjänt att bevaras åt eftervärlden. Vi syfta härmed dels på den präktiga ekskog, som i naturliga, fullt slutna bestånd täcker större delen av området och som enligt fackmäns utsago, särskilt vad beträffar undervegetationens yppighet, söker sin like i vårt land, dels de på själva landborgsbranten växande almbestånden, vilka äro bland de största och mest ursprungliga i hela Norden.

Områdets värde ur naturskyddssynpunkt ökas ytterligare genom det sällsynt rika fågelliv, som utvecklar sig i den yppiga snårskogen. Bl. a. häckar näktergalen här talrikare än kanske på något annat ställe i Sverige.

Då även en aldrig så försiktigt genomförd beståndsvård så småningom måste inverka mer eller mindre förstörande på Borgholmsskogens naturliga beskaffenhet, synes det oss i allra högsta grad önskvärt, att åtminstone någon del av densamma snarast möjligt genom att avsättas till nationalpark en gång för alla undandrages varje ekonomiskt utnyttjande.

Den ekonomiska förlust, som blir en följd av skogens fridlysande, torde, såsom vederbörande överjägmästare framhåller, bliva så obetydlig att den ej bör giva anledning till ett avslag. »Skogens läge och naturens säregna karaktär», säger han i sitt yttrande, »tvinga under alla förhållanden till en i hög grad konservativ skötsel, varigenom inkomsterna från skogen även i en framtid komma att bliva jämförelsevis små.»

Vad beträffar arealfrågan torde man vara ense om att de ur natur-skyddssynpunkt mera värdefulla delarna av skogen falla inom det av domänstyrelsen till fridlysning föreslagna området av 30 hektars ytinnehåll. Själva utstakandet av gränserna bör här liksom i andra dylika fall kunna ske, efter det att beslut fattats om områdets avsättande till nationalpark.

Med stöd av det anförda och i huvudsaklig överensstämmelse med länsstyrelsens i Kalmar län och domänstyrelsens i ärendet avgivna förslag och med ändring och tillägg till vad kungl. propositionen nr 177 innehåller få vi hemställa:

dels att av kronoegendomen 5^{18/25} mantal Borgholm nr 1—6 jämte lägenheten Borgholm nr 7 i Repplinge socken av Kalmar län må försäljas *ej mindre* till Hennes Maj:t Drottningen de å Fredr. Lagerlöfs i ärendet åberopande karta utmärkta områdena om resp. 3,796 och 0,160 hektar mot köpeskillingar om resp. 200 och 160 kronor att till länsstyrelsen kontant erläggas vid tillträdet samt under villkor, att köparen ensam bestrider de för områdenas avskiljande och lagfart å fången för- enade kostnader samt uppsätter och för framtiden under- håller hägnad mot kronans övriga mark, *än även* enligt gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från kronoegendomar ovannämnda lägenheterna Nybyg- get, Johannesberg, Hemmet, Dammen och Bergdala även- som de med litt. A, B, C och D å den i propositionen åberopade kartan betecknade lotterna, varvid iakttages

att sistnämnda lägenheter och lotter må var för sig för-
yttras;

dels att till nationalpark enligt lagen angående na-
tionalparker den 25 juni 1909 måtte avsättas ett område
om högst 30 hektar av Kungsladugårdens skogsmarks
södra del vid Kalmar sund och intill lägenheten Sol-
lidens gräns med den närmare begränsning som Veten-
skapsakademien måtte bemyndigas att fastställa;

dels ock att domänstyrelsen måtte bemyndigas ej
mindre att av Kungsladugården till Ölands kulturminnes-
förening upplåta det å B. Rydbecks karta angivna om-
råde om 2,62 hektar under arrende för viss tid, för varje
gång sammanfallande med arrendetiden för Kungsladu-
gården, mot en årlig arrendeavgift av 25 kronor i över-
ensstämmelse med myndigheternas förslag, än även att
i det arrendekontrakt, som kommer att upprättas med
blivande arrendator av kvarvarande huvudgården, måtte
intagas bestämmelse om företrädesrätt för Borgehage
byamän till bete för sina kreatur å Kungsladugårdens
utmark mot skälig gottgörelse.

Stockholm den 29 mars 1922.

Carl Johanson.

P. Valerius Olsson.

David Norman.

C. G. Olsson

Emil Gustafson.

Hjalmar Svensson.

i Golvvasta.

Karl Starbäck.

Albert Johansson.